

dolazi njegov nasljednik Sege, koji Tereziju i njezine pristalice formalno progoni. Istom dozvolom Grgura XIII od 22. VI 1580, da se mogu odvojiti strogi od blagih, donosi u toj borbi olakšanje. Terezija umire 4. listopada 1582. Pokopana je u Albi, tijelo joj je preneseno u Avilu, pa opet u Albu.

Sve neprilike svetičine pratila je misao koja je tražila proboj iz materijalnog života i svijesti u život trojedinog Boga.

Prijelaz iz vremena u vječnost pokazuju nam mistici. To upravo pokazuje i sv. Terezija Avilska, čiju mistiku, kao uostalom mistiku svih mistika, treba razlikovati od mističizma i mističara koji su vezani na okultne pojave, a ne na mistično doživljavanje Boga. To često ne razlikuju ni učeni ljudi, a među njima ni Thomas Mann.

Sv. Terezija svojim spisima pokazuje mistični put do Boga, svoje doživljavanje. Terezijinih sedam prebivališta ili sedam stanova ilustriraju nam duboke doživljaje njezine mistične duše. Ona veli: ljudska je duša dvorac unutra prekrasno ukrašen. U nj se može ući samo molitvom, bilo misaonom bilo molitvom riječi. Da se uđe u drugi stan, treba svladati zapreku tijela. S poniznošću koja nam nameće žrtvu moguće je ući u treći stan. Tu je potreban duhovni vođa, koji će nam pomoći na tom području. Četvrti je stan stan mističnih milosti. Terezija razlikuje ovdje: oratio recollectionis i quietis. U prvoj molitvi kao da se duša nalazi podaleko i kao bunar u koji voda dotiče cijevima. Oratio quietis je bunar na izvorima Božjih milosti. U tim časovima razum je u pozadini. Osjeća se djelovanje volje koja surađuje. U odnosu na to treba se čuvati autosuggestivnih pojava i simptoma histeričkog mističizma. Peti je stan oratio unionis. Duša živi uistinu u Bogu i to preko ljubavi prema Bogu, a samo je u tom smislu moguća i ljubav prema bližnjemu. Šesti je stan iza svih patnji koje duša doživljava u svojim iskušenjima. Muka napušta dušu, ali je opet hvata: u tom stanju mistici su svjedoci tjelesnih viđenja (uskrsnuli Spasitelj), no svetica tvrdi da to nikad nije imala.

Zatim predodžba viđenja (DA 7. 55. Stjepan i otvoreno nebo). To je sasvim nešto drugo od melankolije, histerije. Terezija spominje »let duha« lebđenje, što može biti i predmet parapsihologije, ali s tom razlikom da se subjekt toga ne sjeća, dok se mistik svega sjeća.

Sedmi je stan prikazan tzv. »duhovnim vjenčanjem«, u kojem moći duše postaju tako beskrajno proširene da ulaze u tajnu objave života Presv. Trojstva. U tom stanju čovjekova duša postaje tako aktivna da bi u svemu htjela služiti Bogu. Duša spoznaje kako je ugodno služiti Raspetome, kojega toliki preziru, a koji pribavlja sav milosni život.

Svetica u svim navedenim doživljajima upozorava na posvemašnji sklad, a time i na smisao svake mistike.

Ova će knjižica izvrsno poslužiti za upoznavanje pravog mističnog života, koji ne znamo dovoljno cijeniti upravo zato jer se nalazimo daleko od njega.

J. Kribl

DANIJELO DRAGOJEVIĆ: O Veronici, Belzebubu i kucanju na neizvjesna vrata. Zagreb 1970. Biblioteka Kolo.

U ovoj knjizi sabrani članci — eseji Dragojevića, koje je napisao u razdoblju od zadnjih trinaestak godina — pokazuju istančano reagiranje umjetničke duše na zbijanja oko nas povezana s umjetničkim stvaranjem. Možemo reći da Dragojević hoće u svim zbijanjima pronaći ono ljudsko, vrijedno!

Angažiranost pisca stavio je Dragojević u dinamizam prikazan Veronikinim rupcem: da se je to moglo uzbljiti, bio je potreban Krist koji pati i istinska povezanost Veronike u toj mucu.

Takvo angažiranje svakako je vrijednije od revolucije, koja ima svojih značajnih obilježja, ali daleko više mržnje i grijeha, koji nastavljaju svoje djelovanje daleko poslije revolucije. Mi bismo, međutim, morali misliti — i to uvijek — na

»živog« čovjeka, a taj se može pokazivati samo u karakterima, značajnim, istinskim i nebeskičmenjačkim stavovima i prodorima ljudskog duha. Sve i izvan toga — u tko zna kakvim situacijama — označivati će ljude koji su živi. ali su mrtvac! Pa i oni »dobri ljudi« koji nisu cjelovito nigdje angažirani, koji ne pokazuju ni za kakvu ideju posvećanije predanje, životare i više su mrtvi nego živi! U tom smislu pitanje: Jesi li živ, upućeno čovjeku, koji je živ, ima puni svoj smisao.

Slučaj Jacoponea da Todija i njegove žene pokazuje nam pravu angažiranost koja je spremna na suradnju, na žrtvu. To treba biti predmet onog zdravog u poeziji. Stoga je usporedba El Grecove Veronike s rupcem (prikazano je smireno Kristovo lice) s Paul Claudelovim umjetničkim stvaranjem, kojim uvijek nastoji unijeti svjetlo i pouzdanie, smirenost i radost u život, velika Dragojevićeva lekcija umjetnicima i pjesnicima koji se nalaze u zlu mjesto u svjetlu, koji kopaju sebi grob u zemlji, mjesto da traže svoje korijenje u svjetlu, u nebu. Umjetnost koja se hoće afirmirati ispraznjenošću (crni kvadrat na bijelom papiru) govori nam da na slicama nema Krista, čovjeka ni stvari vezanih uz njih. No to nas i upozorava na tragičnost stvari, na stanje umjetnosti i vremena u kojem živimo.

Mi se poigravamo i zaboravljamo da je đavo prisutan u svijetu i to prisutnošću zla. Nietzsche je uskliknuo: Bog je mrtav, ali nitko do sada nije uskliknuo: đavo je mrtav, zlo je mrtvo. Da, to čovjek nema pravo ustvrditi! Danas možemo opaziti da se je promijenio način shvaćanja uvjetovan mentalitetom temeljenim na napretku, no nije se promijenila prisutnost zla, đavola. To opažamo. No morali bismo znati da to opažamo i u tom smislu bismo morali raspoznavati zlo od dobra, đavola od Boga! Umjetnici i slikari trebali bi nešto naučiti u ambijentu Kristova groba, gdje razabiremo tri razine zbilje: grobnu — Krist leži u grobu, zemaljsku — čuvari čuvaju grob i žene koje dolaze ka grobu; visinsku — Uskrsnuće Kristovo, dizanje u nebo! Umjetnici

bi trebali više vidjeti razinu zemlje i neba, a ne gledati u tamu groba! To bi pomodarstvo morali već odavna napustiti.

Svi smo skloni zaboravljati ono što je važno za čovjeka, misliti o njemu, oplemenjivati njegove osobine, prenositi kvalitet kroz život i umjetnost, misliti o svemu tome, a ne kao oni koji to neće, pa sve stvari samo fotografiraju i stavljaju s fotografijama u zaborav, u svoje područje lijenosti. Od te lijenosti, neposrednosti i neangažiranosti došlo je i do apstraktne umjetnosti. To je glavna Dragojevićeva misao. Dosta je svega toga ničega i nigdje. To nas je umorilo zadnjih 100 godina. Ponašanje klasicizma bilo bi opasno, jer bi se smatralo državnom umjetnošću. No jednako je tako dosta svih tih avangardnih smjerova i gluposti u umjetnosti. Ipak se nalazimo u muci, koja se nastavlja.

Mi se danas nalazimo u jednoj velikoj neimaštini, neimaštini smisla za pohvalu onog vrijednog. Mjesto toga nas je zarazilo kritizerstvo, koje i dobre stvari pokopava kao nevaljale i zle. Ne možemo dokučiti da smo baš tim kritizerstvom postali sami manje vrijedni.

Mi smo pjesnici u takvoj situaciji da moramo poticati na ono što je pozitivno, pa bilo ono na skupovima i prikazano kao nemoguće, iako je uočljivo da bi bilo dobro. Naš napor ostaje pozitivan i onda kad bi od svega toga ostao samo zamišljeni svijet Don Quijota i njegovog Sanche Panze. Mi smo dužni progurati ono pozitivno. To je područje poezije, kroz koju se tvrdi da nad onim neprovjerenim jest nešto. To i izgleda nešto mađioničarski, ali to je nešto... nešto pozitivno.

No nemojmo misliti da je pozitivno kupovati pamet od onoga koji vlada i gospodari našim tijelom. Misao da takav čovjek nije dobar sugovornik lijepo je proučena u Primjedbi uz kupovanje pameti.

Da tako Dragojević u svojim misaonim esejima pronalazi, nastoji pronaći ono pozitivno i odijeliti ga od manje vrijednog, negativnog i napokon od zla!

Kod umjetnika Emanuela Vido-
vića opaža i naglašuje da je poziti-

tivno što je uvijek nalazio u svom dragom kraju predmete svoga umjetničkog djelovanja. Radovaniju će pripasti pozitivnom konstatacijom: opažanje zbilje, da smo svim svojim bićem vezani uz zemlju, uz materiju, koja nas vuče dolje. A svom prijatelju Kiparu vrijednost i dužnost komunikativnosti, značajku kojom neće ostati osamljen u životu. Priroda tragičnosti kod Ksenije Kantoci pokazuje ozbiljnost života i kad se pokazuju obrisi svjetla i radosti. Naravno, doživljena umjetnost Franje Šimunića pokazuje ono ljudsko u svojoj otvorenosti. Dragojević opaža vrijednost malog slikara od šest godina koji spaja svoju sposobnost s predloičnom djelatnošću i metodom. Misli uz kip i biljku, uz promatrani otok njegova kraja, uz more, uz vezu, frulu, prazninu, pa i kad govori o ljudima i metodi, hoće nas na taj način obogatiti da bismo kroz predmete umjetnosti doživljavali veću vrijednost čovjeka. Tako nas Dragojević nastoji oplemeniti prikazujući bezvrijedno i vrijedno, lažno i istinito, dobro i zlo.

J. Kribl

ANTE SEKULIĆ, Književnost bačkih Hrvata. Posebno izdanje Kritika, sv. 5, Zagreb 1970, str. 1—340.

Knjigu je, više s književne strane, ocijenio M. Skvorc u *Crkvi u svijetu* 5 (1970) 193—195. Ovdje bismo željeli upozoriti samo na kratku doduše, ali informativnu uvodnu riječ o *Našoj nepoznatoj književnosti* (str. 5—8) i na I dio, na raspravu *Na rubovima prošlosti* (str. 13—92). II dio (str. 93—309) obuhvaća *Antologijsku panoramu književnosti bačkih Hrvata*. U III dijelu (str. 310—340) važna je, među priložima, bibliografija (str. 313—324). Pisac hrvatske crkvene povijesti i sastavljač teološke bibliografije naći će tu vrijednih podataka. Neki pisci i njihova djela zaslužuju svestraniju teološku prouku da se ocijeni, u našim skromnim okvirima, značaj njihove pojave u našoj teološkoj književnosti. Dosta je npr. uočiti odličnu teološku koncepciju biskupa

Ivana Antunovića koja se očituje već u naslovima njegovih djela: doktrinarno mu je djelo *Bog s čovikom na zemlji, Vac 1879*, a devocionalno *Čovik s Bogom, Kalača 1884*. Iz knjige saznajemo da Jugoslavenska akademija kani izdati i djelo pok. Ivana Kujundžića *Bunjevačko-šokačka bibliografija* u kojoj će se, nadamo se, naći i prikaz koliko su se crkveni ljudi poslužili tiskom za naviještanje Riječi Božje. Taj posao treba još izvesti u svim regijama Crkve u Hrvatskoj, da bismo ocijenili svoju dosadašnjost i svoj sadašnji trenutak odgovornosti.

B. D.

STUDENTSKE »IDEJE«

Danas imademo u Jugoslaviji nekoliko studentskih listova, ozbiljnih ili manje ozbiljnih po svom sadržaju. Uređuju ih obično izolirane grupe samosvjesnih studenata, što znači da ne pružaju uvijek realan odraz općestudentskog misaonog previranja. Uglavnom osrednji listovi u kojima prevladavaju literarni i novinarsko-zabavni pokušaji, jer se upravo kroz takvu razbibrigu najlakše zaboravljaju višegodišnje napetosti i unutarnja negodovanja. U protivnom slučajju, da se otvori problematičnim doprinosima, koje studenti ne mogu pisati bez izazovne komponente, list je osuđen na skorašnju propast. Naprosto nije moguće izdržati pod nemilosrdnim udarcima sa sviju strana, pa i od samih studenata. Njima je naime samo buntovnost zajednička. Tu malo zavidnu razigranost konačno je uvidjelo i Predsjedništvo Saveza studenata Jugoslavije koje je ove godine počelo izdavati Jugoslavenski studentski časopis »IDEJE«. Ne treba posebno naglašavati od kolike važnosti su »IDEJE« ne samo za studente već za sve one koji se bave problemima suvremenog čovjeka i njegove političko-misaone zagonetnosti.

Časopis je suvremeno uređivan, tehnički na svestrano zavidnoj visini, prikladnog formata, a što je najvažnije: cijena mu je vrlo pri-